

ŠILUTĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS

Fridricho Bajoraičio
VIEŠOJI BIBLIOTEKA

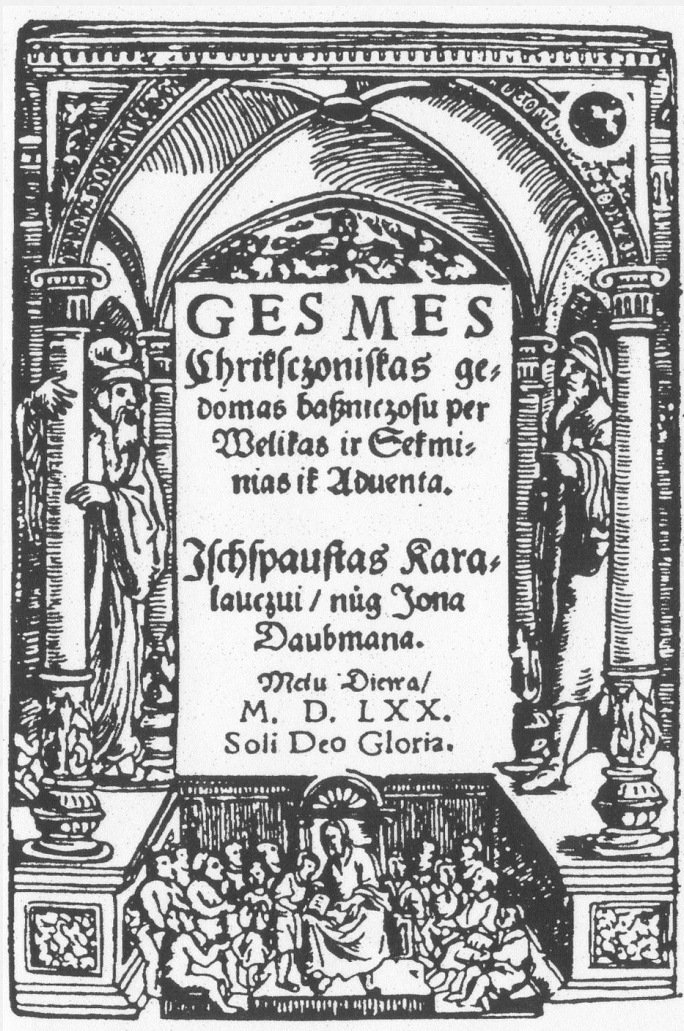
**Mažosios Lietuvos
knygininkų Karaliaučiuje
ir Klaipėdos krašte
istorinės sąsajos**

Prasminga ir aktualu Donelaičio žemėje kalbėti apie tai, kas jungė ir jungia Karaliaučius (dab. Kaliningrado) ir Klaipėdos krašto žmones, kūrusius raštiją, daug prisidėjusius prie lietuviškos knygos išsaugojimo.

*Pasak profesoriaus Zigmo
Zinkevičiaus, istorinės aplinkybės
susiklostė taip, kad Mažoji
Lietuva, kitaip nei jokia kita
lietuvių etnokultūrinė sritis, įnešė
milžinišką indėlį į visos lietuvių
tautos kultūrinį lobyną.*

ŠTAI SVARBIAUSIEJI
ŠI TEIGINĮ PATVIRTINANTYS
FAKTAI:

Karaliaučiuje (dab. Kaliningradas) 1547 metais buvo išleista pirmoji lietuviška knyga – Martyno Mažvydo *Katekizmas* (su elementoriumi ir giesmynu).

Jam sudaryti Katekizmą padėjo vienas lietuvių raštijos pradininkų
Abraomas Kulvietis

GRAMMATICA

Litvanica

Mandato & Autoritate

SERENISSIMI ELECTORIS
BRANDENBURGICI

adornata,

& praevis Censurâ

primûm

in lucem edita

à

M. DANIELE Kleini

Pastore Tils. Litv.

Præmissa est ad Lectorem Præfatio
non minùs utilis, quàm necessaria.

Cic. de Clar. Orat.

Nihil simul est & inventum & perfectum.

REGIOMONTI,

Typis & sumptibus JOHANNIS REUSNERI,
ANNO MDCCLIII.

Pirmoji lietuviška gramatika,
Danieliaus Kleino Grammatica
Litvanica, taip pat išleista
šiam krašte 1653 m.

Religinės raštijos lietuvių kalba leidimu taip pat rūpinosi Stanislovas Rapolionis. Lotynų kalba parašė teologinių raštų. Jo veikla ir kūryba turėjo poveikio lietuvių raštijos raidai.

POSTILLA

cat. iesti
Lumpas ir

Prastas Išguldimas

Euangelii / sakamiiu Bažnicioie
Kriščiemeniškoie / nūg Vžlitu
et Advento.

Per

Jana Bretkūna Cietuvos Plebona
Karaliaučiuje Prūsijū.

Spausėa Karaliaučiuje

Jurgio Osterbergero.

Mzta Dovo 1 5 9 1.

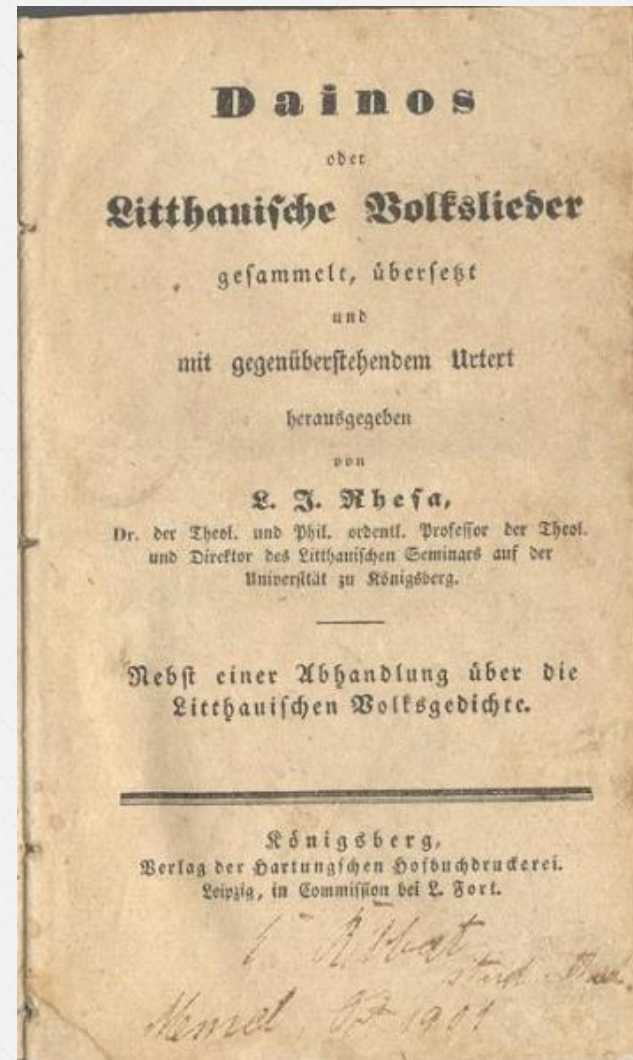
Šiame krašte pirmą kartą į
lietuvių kalbą buvo išversta ir
visa Biblija.

Šį darbą 1579–1590 m. atliko
Jonas Bretkūnas. Biblijos
vertimas į liaudies kalbą
padarė didelę įtaką visai to
meto kultūrai.

Čia pasirodė pirmieji lietuviški eilėraščiai, pagaliau – pasaulinės reikšmės literatūros šedevras „Metai“, sukurtas Kristijono Donelaičio, išleistas 1818 m.

Būtent čia, Mažojoje Lietuvoje, pirmiausia pradėta rinkti lietuvių tautosaka, 1825 m. išleistas pirmasis lietuvių liaudies dainų, surinktų Mažojoje Lietuvoje, rinkinys „Dainos oder Littauische Volkslieder“.

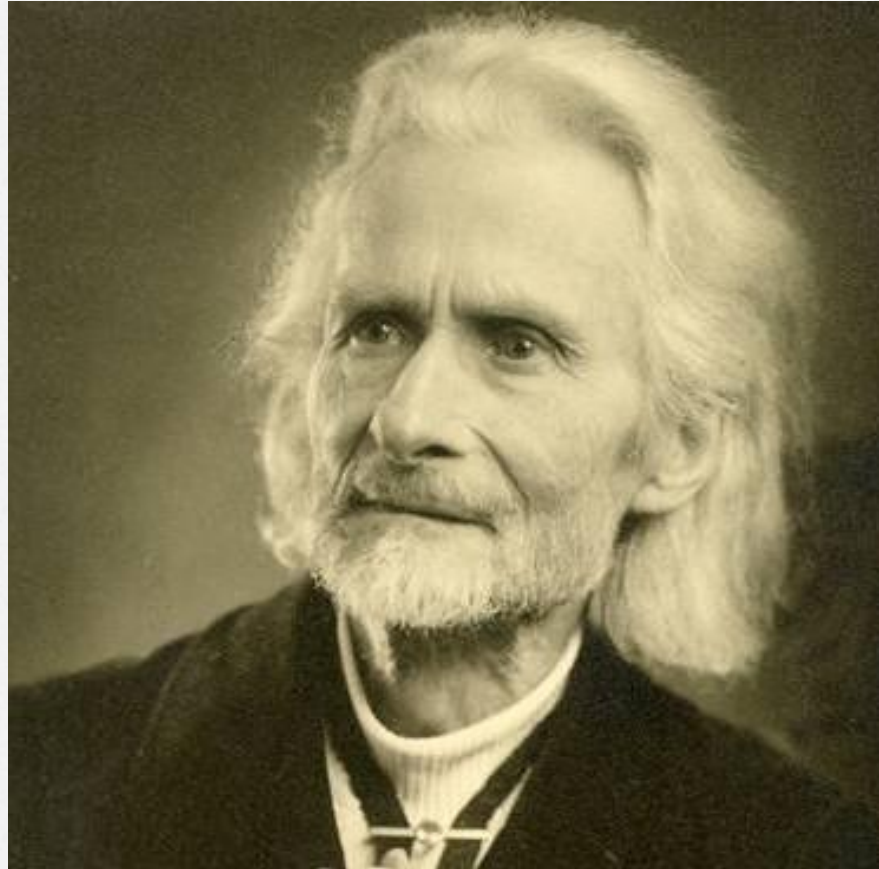
Šį svarbų darbą dirbo prūsų lietuvių visuomenės veikėjas, lituanistas, teologas, tautosakininkas, Karaliaučiaus universiteto profesorius Liudvikas Rėza (1776-1840). Taip pat L. Rėza 1818 metais pirmasis išleido Donelaičio „Metus“, o 1824 m. ir pasakėčias.

Mažojoje Lietuvoje 1823 m. pradėtas leisti pirmasis lietuviškas periodinis leidinys „Nusidavimai Dievo karalystėje“, o nuo 1883 m. buvo leidžiamas ir pirmasis lietuvių tautinis laikraštis-žurnalas „Aušra“, skirtas visai Lietuvai.

Jos rėmėju, platintoju, atsakinguoju sekretoriumi tapo Martynas Jankus (1858–1946) – Mažosios Lietuvos spaudos, visuomenės veikėjas, publicistas, Tilžės akto signataras (1918), Mažosios Lietuvos tautinio sąjūdžio veikėjas, buvęs to sąjūdžio simboliu.

Aktyviai Mažosios Lietuvos lietuvių kultūriniame gyvenime dalyvavo filosofas, rašytojas Vilhelmas Storostas-Vydūnas (1868–1953 m.). Jo gimtinė yra Jonaičiuose, Šilutės rajone. Savo filosofines idėjas Vydūnas taikė kultūrinei veiklai, pagal jas kūrė savitą pasyvaus Mažosios Lietuvos lietuvių pasipriešinimo germanizacijai taktiką.

Už Vydūno atminimo įamžinimą reikia padėkoti Sovetsko valdžiai, kuri daug prisidėjo atidengiant (1989) memorialinę lentą prie namo, kuriame gyveno (1933-1944) Vydūnas.

Tęsiasi glaudus bendradarbiavimas ir tarp Kaliningrado bei Šilutės krašto kultūros darbuotojų, neabejingų knyginiam paveldui ir jo kūrėjų atminimo išsaugojimui.

2011 m. gegužės mėnesį, pasitinkant Šilutės miesto gimtadienio šventę, Šilutės rajono savivaldybės Fridricho Bajoraičio viešojoje bibliotekoje surengta tarptautinė konferencija „Kristijonas Donelaitis ir laikas“.

Aleksas Bartnikas

Pranešimus konferencijoje skaitė ir svečiai iš Kaliningrado: Lietuvos kultūros atašė Kaliningrade Romanas Senapėdis; Kaliningrado srities rašytojų sąjungos pirmininkas, rašytojas Borisas Bartfeldas; Kaliningrado regioninės lietuvių kalbos mokytojų asociacijos pirmininkas Aleksas Bartnikas.

Pirmausia konferencijos dalyviai susipažino su veiklomis, kurias planuoja ir vykdo Lietuvos Respublikos Generalinis konsulas Kaliningrade kartu su Lietuvos ir Kaliningrado institucijomis, artėjant K. Donelaičio 300 metų jubiliejui. Kaip savo pranešime teigė R. Senapėdis, Kaliningrado srities miestuose ir miesteliuose daroma daug gražių ir prasmingų darbų.

2011 m. rudenį Kristijono Donelaičio memorialiniame muziejuje Tolminkiemyje vykusios literatūros šventės metu Lietuvos ir Kaliningrado srities rašytojų atsodintas iškiliojo lietuvių literatūros klasiko sodas, vyksta plenerai, įvairūs renginiai, taip pat planuojama Kaliningrado sr. esančiai Nesterovo bibliotekai suteikti K. Donelaičio vardą. Kalbėdamas apie K. Donelaičio tekstų likimą ir tarpkultūrinį fenomeną rusiškosios Kaliningrado srities teritorijoje, B. Bartfeldas atskleidė, jog literatūros klasikas Kaliningrade nebuvo žinomas tol, kol apie jį nepradėjo kalbėti lietuviai.

Tų pačių metų spalio mėn. šilutiškiai dalyvavo Sovetsko (Rusija) miesto Isaako Jakovlevičiaus Rutmano centrinės bibliotekos įkūrimo 65-mečio šventėje, atidarė kilnojamąjį knygynėlį „Tilžė ir jos knygininkai“, surengė virtualios parodos „Penkių šimtmečių knygų kolekcija“ pristatymą.

Lapkričio mėn. (2011), lietuvių kultūros dienų Černiachovske (Rusija) metu, vykdant projektą „Sankirtos: trys keliaujančios knygos paveldo dekados“, mokslinėje praktinėje konferencijoje „Mokytojų paruošimas – nuo tradicijos iki modernumo“, skirtoje Prūsijos karalienės Luizos mokytojų seminarijos 200-osioms metinėms, bibliotekos direktorė Dalia Užpelkienė skaitė pranešimą „Fridricho Bajoraičio „Gyvumo žodžiai“.

Lapkričio mėn. pabaigoje (2011) F. Bajoraičio viešosios bibliotekos atstovai, vykdydami projektą „Sankirtos: trys keliaujančios knygos paveldo dekados“, lankėsi Kaliningrado A. Gaidaro sritinėje bibliotekoje, minėjusioje savo įkūrimo 65-metį.

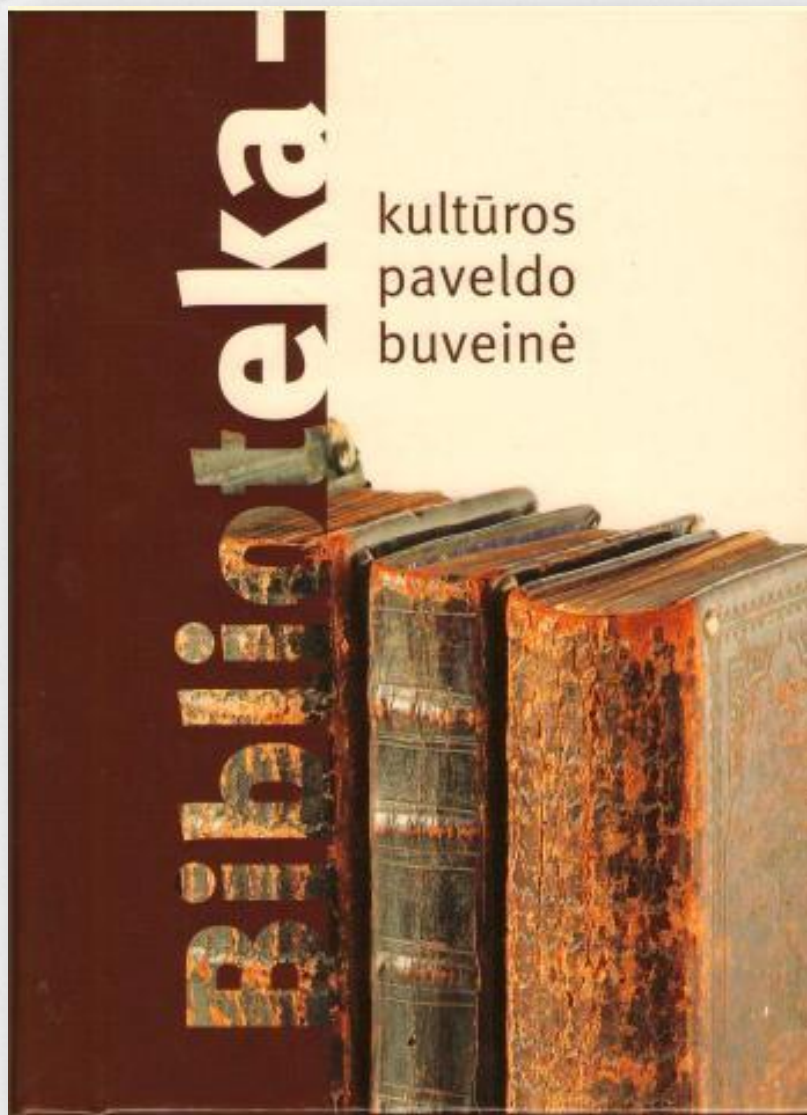

Dalyvauta susitikime su Kaliningrado L. Rėzos lietuvių draugijos nariais; Kaliningrado lietuviams surengtas šilutiškio Marijaus Budraičio pirmojo poezijos rinkinio „Naktigonė“ pristatymas; paminėtos lietuvių literatūros klasikės Žemaitės 90-osios mirties metinės; apsilankyta Kristijono Donelaičio 300-ųjų metų sukakties nuolatinės fotodokumentinės ekspozicijos atidaryme.

Verta paminėti ir Šilutės Fridricho Bajoraičio viešojoje bibliotekoje įkurtą Knygos muziejų.

Jį kurdami bibliotekininkai orientavosi į tai, kad Šilutės knygai ir raštijai nuo senų laikų įtaką darė ypatingos istorinės aplinkybės: dalis rajono 19 a. ir 20 a. pradžioje priklausė Mažajai Lietuvai, valdomai Prūsijos; per Bitėnus ėjo knygnešių kelias; 1861-1944 m. Šilutėje veikė spaustuvės, knygynai, buvo ir kitų istorinių sąsajų, kurias reikia fiksuoti, tyrinėti ir pristatyti visuomenei. Knygos muziejuje saugomi periodiniai leidiniai, knygos, įsigytos bukinistiniuose aukcionuose ir antikvariatuose, padovanotos užsienio išeivių ir kitų žmonių.

2013 m. pasirodė knyga
„Biblioteka – kultūros paveldo
buveinė“, kurią sudarė Šilutės
bibliotekininkai.

Nijolė Saltenytė (Vilnius, Lietuva)

Šilutei-480. Aizkoma Gustas
1991. 6,9x7,8 cm
Šilutės rajono savivaldybės premija

74

KNYGOS ŽENKLAI: DISLIBRISAI
Šilutei-480

Danutė Zainierūtė (Kaipėža, Lietuva)

Šilutei-480. Vyatno kausas
1991. 13x8 cm
Lietuviniukų orientacijos „Mažoji Lietuva“ premija

KNYGOS ŽENKLAI: DISLIBRISAI
Šilutei-480

75

Leidinyje pristatyta tik nedidelė Knygos muziejaus fondo dalis, vienaip ar kitaip liudijanti apie Šilutės krašto kultūros paveldo reikšmę.

Leidinio viršelis ir antraštėlis lapas

Mūsų knygos, tai yra baigiamasis evangelizacinis Mūsų Žodis per mūsų Motą, ant visų Nedėlės Dienų ir didžiųjų Švenčių, kaip ir kelios ant kitų švenčių dienų: ir kas Tiesa, ne šia vienu knyga yra imama, bet šia keliu, būtent daugiausiai šia Jono Oranio Mūsų Knyga, Augustino Hermano Prarito, Dr. M. Luteriaus Mūsų Knyga ir dar keliu kumiga / pėratybos ir į vienas knygas sudėtos mūsų Dovydo Pirmaus Aszenberkio, ir Pranciškus Zomoje gyvenančių Lietuvių Knygos Rašytojų darvėnų Karių leidykla. Tiltėje. Druck und Verlag von I. Raytänder & Sohn. 1906. 389, 264, 158, 56, 26, 64 p. 3 d.

Tai vienas iš reikšmingiausių protestantiškų pamokslų rinkinių. Pateikta iliustruotų lapų. Leidinys su defektais – be viršelio, antraštėlio lapo ir p. 1–22. Leidinį dovanavo (1995) privatus asmuo.

Pamokslų fragmentai

Arndt, Johann. Nabaščėninko Jono Oranio, būsavo vyravuso vyskopo kunigaikščysėjų Iyneburkų, Susos knygos apie tikrą krikščionumą, apie naudingą priėmimą, sūnūnaga gailėsi ir smulkia del griekū, kaip ir apie tikrą tikėjimą, ir sūnūnaga gyvenimą vėrnū krikščionūn. Tiltėje. [S.m.]. [S.a.]. 60, 1058 p.

Tai vienas iš reikšmingiausių protestantiškų pamokslų rinkinių. Pateikta iliustruotų lapų. Leidinys su defektais – be viršelio, antraštėlio lapo ir p. 1–22. Leidinį dovanavo (1995) privatus asmuo.

Atrenkant knyginio paveldo objektus, atsižvelgta į jų istorinę, kultūrinę vertę, išskirtinumą istorinio Klaipėdos krašto ir senosios Šilutės kultūros paveldo savitumui atskleisti.

Leidinio viršelis, antraštė ir trečioji dalis „Giesmų knygos, kurioje nardas geria Šilutės nauji krikščionys“ (Giesmų fragmentas (p. 2-3))

Leidinio viršelis ir antraštė lapas su knygos savitinko įrašu

Giesmyno leidimo krepšelis / skalytojų

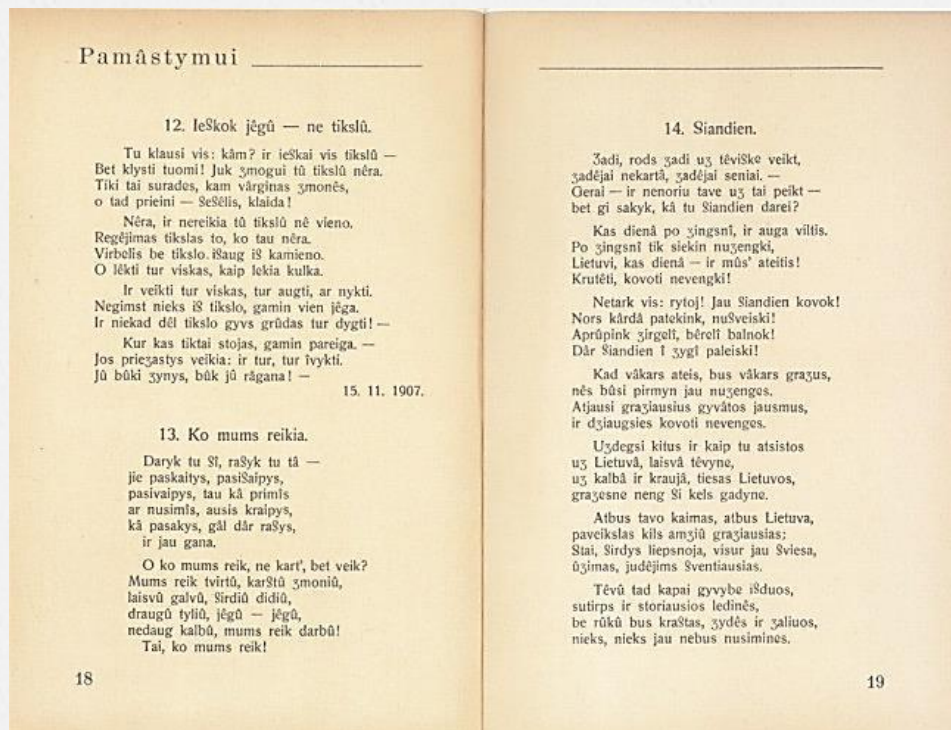
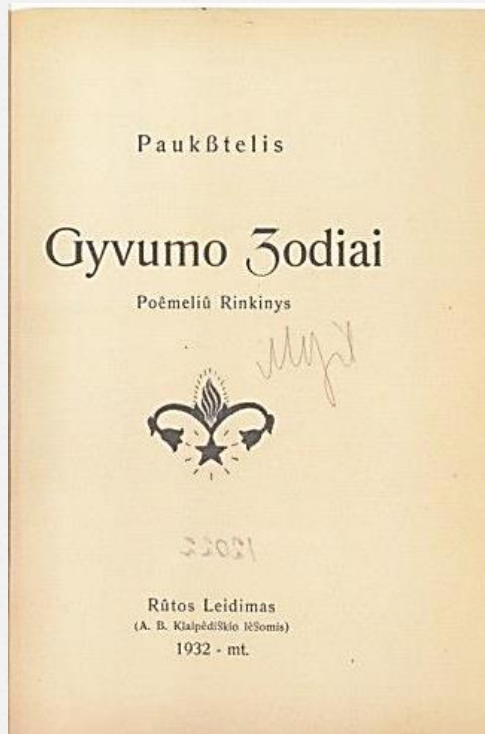

Knygos viršelis, viršelis su knygos savitinko įrašu

Knygos savitinko įrašas ir antraštė lapas

Leidinyje eksponuojamų dokumentų laiko aprėptis apima praeitį nuo 1825-ųjų ir dabartį iki 2011-ųjų metų, kai Šilutė šventė savo istorinio vardo Šilokarčema paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose 500 metų jubiliejų.

Pamąstymai

12. Ieškok jėgų — ne tikslų.

Tu klausi vis: kām? ir ieškai vis tikslų —
Bet klysti tuomi! Juk žmogui tū tikslų nėra.
Tiki tai surades, kam vārginas žmonės,
o tad prieini — sešėlis, klaida!

Nėra, ir nereikia tū tikslų nė vieno.
Regėjimas tikslas to, ko tau nėra.
Virbelis be tikslo išaug iš kamieno.
O lėkti tur viskas, kaip lekia kulka.

Ir veikti tur viskas, tur augti, ar nykti.
Nėgimst nieks iš tikslo, gamin vien jėga.
Ir niekad dėl tikslo gyvs grūdas tur dygti! —

Kur kas tiktai stojis, gamin pareiga. —
Jos priegastys veikia: ir tur, tur įvykti.
Jū būki žynys, būk jū rāgana! —

15. 11. 1907.

13. Ko mums reikia.

Daryk tu šį, rašyk tu tą —
jie paskaitys, pasišaipys,
pasivaipys, tau kā primis
ar nusimis, ausis kraipys,
kā pasakys, gal dār rašys,
ir jau gana.

O ko mums reik, ne kart, bet veik?
Mums reik tvirtū, karštū žmoniū,
laisvū galvū, širdiū didiū,
draugiū tyliū, jėgū — jėgū,
ne daug kalbū, mums reik darbū!
Tai, ko mums reik!

18

14. Siandien.

Žadi, rods žadi už tėviško veik,
žadėjai nekartā, žadėjai seniai. —
Gera! — ir nenoriu tave už tai peikt —
bet gi sakyk, kā tu Siandien darei?

Kas dienā po žingsni, ir auga vilis.
Po žingsni tik siekin nužengki,
Lietuvi, kas dienā — ir mūs' ateitis!
Krutėli, kovoti nevingki!

Netark vis: rytoj! Jau Siandien kovok!
Nors kārda patekink, nušveiski!
Aprūpink žirgeli, bėreli balnok!
Dār Siandien I žygi paleiski!

Kad vākars ateis, bus vākars gražus,
nės būsi pirmyn jau nužengos.
Atjausi gražiausius gyvatos jausmus,
ir džiaugsies kovoti nevingos.

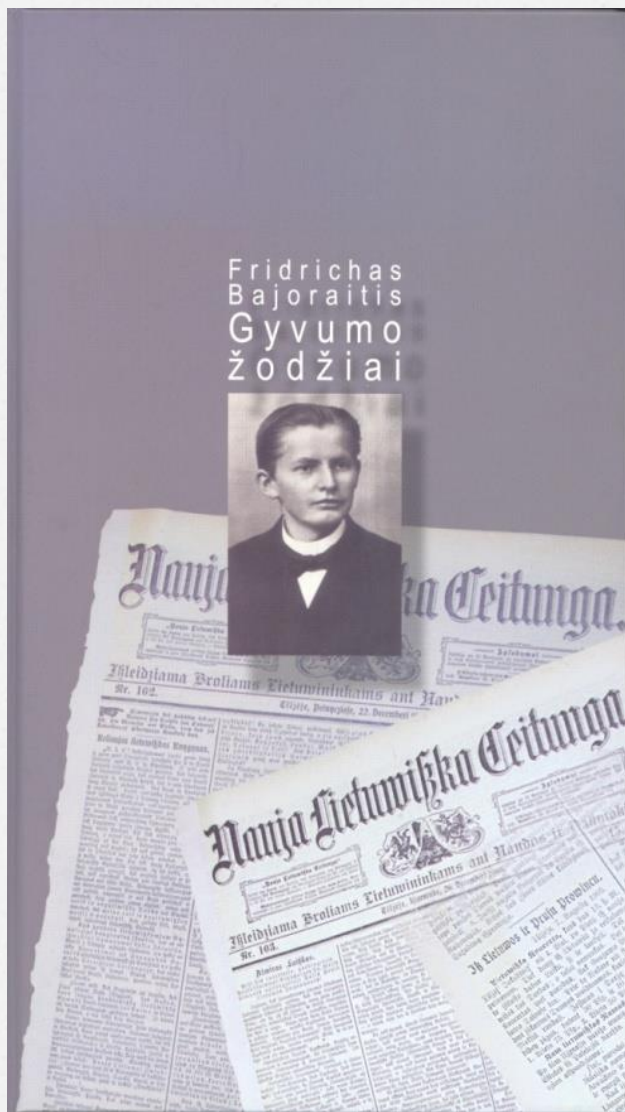
Uždegsi kitus ir kaip tu atsisios
už Lietuvā, laisvā tėvyne,
už kalbā ir kraujā, tiesas Lietuvos,
gražesne neg šį kels gadyne.

Atbus tavo kaimas, atbus Lietuva,
paveikslas kilis amžių gražiausias:
Stai, širdys liepsnoja, visur jau šviesa,
ūžimas, judėjimas šventiausias.

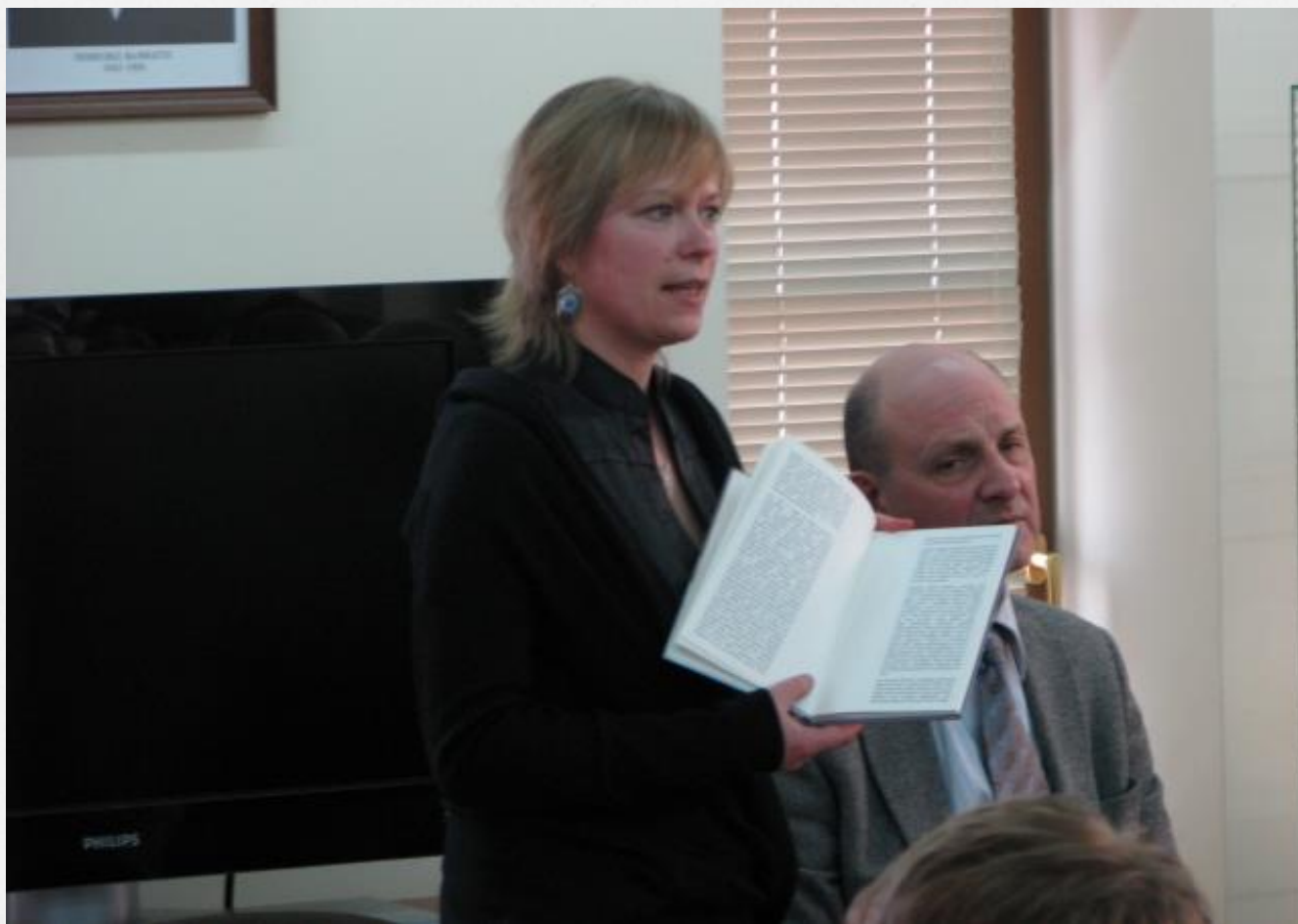
Tėvū tad kapai gyvybe išduos,
sutirps ir storiausios ledinės,
be rūkū bus kraštas, žydės ir žaliuos,
nieks, nieks jau nebus nusiminės.

19

Sudėtinė Šilutės Fridricho Bajoraičio viešosios bibliotekos Knygos muziejaus dalis – poeto Fridricho Bajoraičio eilėraščių rinktinė „Gyvumo žodžiai“ (išleista 1932 m.).

Fridricho Bajoraičio eilėraščių
rinktinės „Gyvumo žodžiai“
faksimilė (2008 m.)

Fridricho Bajoraičio eilėraščių rinktinės „Gyvumo žodžiai“ faksimilės pristatymas Šilutės bibliotekoje įvyko 2009 m. Leidinį pristatė knygos sudarytoja ir redaktorė prof. Dainora Pociūtė-Abukevičienė ir prof. Domas Kaunas.

Fridrichas Bajoraitis – 20 a. Mažosios Lietuvos poetas, kultūros veikėjas ir „Lietuvių keliaujančio knygyno“ įkūrėjas (2006).

Senoji mokykla Paleičiuose – pirmoji Fridricho Bajoraičio darbo vieta.

Iš Lietuvos ir Prūsų Prowincu.

Lilžeje, 7. Augustą 1905.

Lietuviška Koncerta, kuris bus 13. š. M. Lilžej' Jolubinej' nū 4. Val. po Pietū iš naujo primenam. Diel daug iš Lietuvū jo reikalavo, te įsitaiso dabar Laiku, ji ir lankylė. Del jū wijas tas Darbas; o tasai nemenkas. Bet ir jis Koncertas wėl parodys, kiel Gražumo Lietuwei jawo Dainose tur. Prie to Wakare nū 8. ir bus dvi įskanūs Dramos waidinamos, kuriose wisokiū Moksliū randasi. Žėjimas į Daržą bus įsitar bides pigus, būtent 30 Psg. ir 10 Psg., į Valę 1. Wieta 75 Psg., 2. Wieta 50 Psg.

Kam lietuviškąs Namas ant Parodos?

Po tūm užprašu parejo mums sekancijos gražio Cilutes ir Paleicziū krašto, kures kaip rasytos czion atspaudziamė:

Stai, parodai kà pastatė:
Mūsiska namai!
Atwadino ir mamate
Ir mergū pulkai — —

Kad įsvistū sviets grazuma
Lietuvos mergalės,
Ir girdētū kart svelnuma
Jos meilios kalbėlės — —

Ir įsdėste daug rikaeliū
Mūs' patjiū taitiū,
Kad falis graziū dainaeliū
Lietuva, atgiū;

Kad pradētum' wėl kavoti
Miela mūs' kalbėle,
Ir negeistum' jau prastoti
Grazia Lietuvė!

Mikelis Kadagis.

Nauja Lietuviška Ceitunga.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102. Lilžeje, Detungoje, 22. December 1905. 15. Pletas.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

„Nauja Lietuviška Ceitunga“
Išleidiama Broliams Lietuwininkams ant Naudos ir Pasiukinimo.
Nr. 102.

Pirmoji garsi F. Bajoraičio publikacija pasirodė 1905 m. rugpjūčio 8 d. laikraštyje „Nauja lietuviška ceitunga“.

Mažoji Lietuva įnešė svarbų indėlį į lietuviško žodžio ir rašto kultūros rytdieną. Prūsijos knygininkų raštija buvo dabartinės lietuvių knyginės kultūros pamatas.

Šilutė artimai susijusi su Mažosios Lietuvos knygos istorija. Mūsų miestelis yra istorinėje knygos kultūros ir knygininkų žemėje.

Svarbu paminėti šiuos mūsų kraštiečius: XVII a. lietuviško giesmyno parengėją ir Baltramiejaus Vilento raštų redaktorių bei leidėją Lozorių Zengštoką, pirmosios lietuviškos gramatikos kūrėjo Danieliaus Kleino bendradarbį Vilhelmą Martinijų, raštijos darbuotojus Joną Kristupą Cintijų, Mykolą Gaidį, kalbininką ir pirmąjį *Biblijos* lietuviško leidimo redaktorių Fabijoną Kalau ir kt.

Neatsitiktinai Šilutės viešoji biblioteka pavadinta Fridricho Bajoraičio – XX a. pradžios Mažosios Lietuvos poeto, kultūros veikėjo ir „Lietuvių keliaujančio knygyno“ įkūrėjo vardu.

Šilutės kraštas turėjo didelę svarbą ne tik Mažosios Lietuvos, bet ir Klaipėdos krašto kultūros raidai.

Raštijos ir knygos ženklai iki šiol jungia Donelaičio žemės ir Šilutės knygininkus, atskleidžiant istorinio Klaipėdos krašto ir senosios Šilutės kultūros paveldo savitumą.

Klaipėdos krašto gyventojus vienija ne tik noras išsaugoti lietuvių kalbą, raštiją, bet ir šio krašto dainos, apdainuojančios jūrą, Kuršių marias, pamario žvejų gyvenimą. Jos atspindi pamario žmonių gyvenimą, meilę tėviškei, gamtos ir žmogaus tarpusavio ryšį.